

LANDSBYGDSRIKSDAGEN 2016

RAPPORT HELA SVERIGE SKA LEVA JÄMTLANDS LÄN

*Andrea Bodin, Anna Olofsson Frestadius, Birgitta Skott, Ida Krusevi,
Inger Kraft Etzler, Karin Johansson, Rolf Lindahl och Stefan Nilsson.*

OM HELA SVERIGE SKA LEVA

Allt startade med en kampanj under 1980-talet, och utifrån den bildades Folkrorelserådet

Hela Sverige ska leva. I dag företräder Hela Sverige skall leva cirka 5 000 lokala utvecklingsgrupper, som finns runt om i landet. Hela Sverige ska leva har ett 50-tal medlemsorganisationer och 24 länsavdelningar/länsbygderåd, däribland Hela Sverige ska leva Jämtlands län. Idag är Hela Sverige ska leva en etablerad aktör med två huvuduppdrag. Det ena är att stötta lokalt, och det andra är att påverka nationellt.

Hela Sverige ska leva ger råd och stöd till lokala utvecklingsgrupper och tillhandahåller redskap för framgångsrikt lokalt arbete. Hela Sverige ska leva påverkar nationellt genom att lyfta de frågor inom politiken som är betydelsefulla för människorna på landsbygden. Det handlar om alla frågor som gör att människor kan bo och leva på landsbygden, - allt från infrastruktur, bredband, telefoni, service, skolor, finansiering, mötesplatser och kultur till frågor om attityder, normer och värderingar. Det handlar om ett jämställt samhälle, som inkluderar alla och som skapar förutsättningar för att alla som vill ska kunna leva och bo i hela landet.

Arbetet görs genom kunskapsöverföring, genom att medverka i nätverk samt lokala och regionala projekt. Det är viktigt att delta aktivt i debatten men också att agera i dialog med beslutsfattare och inte minst genom att arrangera landsbygdsriksdagar. Hela Sverige ska leva arbetar även internationellt genom att vara aktivt inom "Hela norden ska leva" samt inom byarörelsen i Europa. Man samarbetar dessutom med olika europeiska landsbygdsnätverk. 2013 arrangerade Hela Sverige ska leva den första europeiska landsbygdsriksdagen (European Rural Parliament)

Landsbygdsriksdagen i Sverige är en av Europas största mötesplatser för landsbygdsutveckling och har anordnats vartannat år sedan slutet av 1980-talet. 2016 års tema var "För ett land i balans".

Landsbygdsriksdagen är Riksorganisationen Hela Sverige ska leva:s största evenemang. Här samlas landsbygdsaktivister, politiker och tjänstemän under ett par dagar för att verkligen driva landsbygdsfrågorna framåt och sätta landsbygdsutveckling högt upp på den politiska agendan. Till Landsbygdsriksdagen i Visby kom drygt 750 deltagare. Förutom Hela Sverige ska leva:s egna organisation med byutvecklingsgrupper, länsavdelningar/länsbygderåd och medlemsorganisationer kom deltagare från andra organisationer, kommuner, regioner, nationella myndigheter och internationella organisationer.

LANDSBYGDSRIKSDAGEN GENOM TIDERNA

1. 1989 – Umeå
2. 1990 – Stockholm
3. 1994 – Växjö
4. 1996 – Avesta/Hedemora
5. 1998 – Linköping
6. 2000 – Östersund
7. 2002 – Piteå
8. 2004 – Ystad
9. 2006 – Sjuhärads/Borås
10. 2008 – Lycksele
11. 2010 – Sunne
12. 2012 – Blekinge/Ronneby
13. 2014 – Sandviken
14. 2016 – Visby
15. 2018 – Örnsköldsvik



GOTLAND

Gotland är 5 mil brett och 17 mil långt. Här bor 57 000 personer varav drygt 27 000 i Visby. Ön har cirka 4 500 företag. De ursprungliga fem kommunerna har slagits ihop till en och från 2011 är Gotland en region.

På Gotland finns 92 sockenkyrkor och tre ödekyrkor varav några från 1100-talet. Mängden kommer sig av att öns invånare bott utspritt, att ön varit handelscentrum för många kulturer och att fårbönderna var så framgångsrika att de hade råd att uppföra kyrkor. Inför långresor gömde de sina besparingar i jorden och fortfarande hittas i snitt en silverskatt per år. Visby byggdes ut av Hansans köpmän och hade redan på 1200-talet centralvärme och avloppssystem. Ringmuren restes av köpmännen i staden som skydd mot bönderna. Efter inbördeskrig och digerdöd blev Visby tillhåll för danska sjörövare. Återuppbyggnaden startade på 1700-talet.

Även idag är hamnen i Visby central för öns försörjning. Det finns några industrier: kalk, cement och gummi, men jordbruk och turism är basnäringarna. Ett dansk-svenskt konsortium bygger en ny kryssningskaj. Wisby Strand byggdes 2007 för att förlänga konferenssäsongen.

Gotland har stora problem med vattenbrist, bland annat till följd av utdikningar på 1800-talet för att skapa mer odlingsmark. Kalkbrytningsstoppet i norr medför också att grundvattennivån sänks eftersom vatten måste pumpas ut ur kalkbrotten söderut. Kalkindustrins omättliga behov av virke på 1800-talet är skälet till att Gotland har så många stenhus; de som byggde i sten istället för trä fick skattebefrielse i 10 år. Gotlänningar säger att sommargäster, som tycker att stenhus är pittoreska, ska vara glada att de inte behöver bo i dem på vintern.

RAPPORTER FRÅN TEMARESOR

Deltagarna från Hela Sverige ska leva Jämtlands län åkte på ett antal olika temaresor. Dessa redogörs för nedan.



TEMARESA: ENTREPRENÖRSKAP PÅ LANDSBYGDEN – MÖT NÅGRA AV FÅRÖS STARKA KVINNOR

På denna resa mötte vi några av Fårös kända kvinnliga entreprenörer, och lärde oss mer om det som är kännetecknande för Fåröborna: nätverkande, samarbete och gemensamma drivkrafter.

Fårö – den karga ön i Östersjön som sedan lång tid fascinerat författare, filmregissörer och konstnärer. Trots minskande befolkning – det bor cirka 490 mantalsskrivna på Fårö – så finns 22 föreningar och över 40 åretruntföretag. Med sina vackra stränder och raukområden blommar ön upp under sommarmånaderna med cirka 5-6 000 gästnätter per dygn, men även på vintern frodas företagsamhet och entreprenörsanda. Samarbetet och sammanhållningen är stark. Allt från egna reningsverk till utvecklingsbolag, gårdsslakteri och föräldrakooperativ drivs av engagerade Fåröbor med en stark tro på öns utvecklingspotential.

Sylvis Döttrar är ett litet familjeföretag, som med strävan och envishet utvecklats till ett hållbart företag. Företaget, som drivs av två systrar, ger arbete till såväl den egna familjen som öns ungdomar. Fokus är naturligtvis på turistsäsongen, där Sylvis Döttrar har blivit ett viktigt besöksmål. Men systrarna är engagerade året runt i såväl sitt eget företag, som övrig utveckling på Fårö. Deras berättelse handlar om tryggheten i att vara två, om att satsa hållbart och långsiktigt och inte minst, att leva i och med sitt företagande.

Reningsverket på Sudersand drivs som ett aktiebolag av Fårö samfällighetsförening och Sudersands semesterby. Sammantaget vågade man skapa ett eget kretslopp genom att ta saken i egna händer och möjliggöra utveckling.

Med mycket arbete har Birgitta du Rietz förvandlat en av Fårös största gårdar till en fantastisk konferensanläggning med boende i egna designade miljöer, där Fårökänslan är väl bevarad. Efter det sista stora steget, att sluta med mjölkproduktion 2002, är Stora Gåsemoragården nu en ren konferens- och boendeanläggning där gästerna kan njuta av såväl musikunderhållning som

KRAV-certifierad middag. Birgitta samarbetar med flera andra Fåröföretag, som bidrar till miljön kring gården, bland annat med Fias Fårö Islandshästar. Hästarna håller markerna öppna men ger också konferensgäster möjlighet till fantastiska upplevelser. Här finns en historia om att hitta styrkan trots motgångar.

Förvandlingen från nedlagd skola till ett kulturcenter med inriktning på film och skapande, med stark koppling till Fårö och dess historia, kan man lära om på Bergmancenter. Centret lockar besökare från hela världen.

I ett hörn av Fårös kyrkogård uppfylldes Ingmar Bergmans sista önskan: Att få vila tillsammans med sin kära hustru Ingrid, med utsikt över havet. Bergmans grav är en vacker plats som drar tusentals besökare.

Reflektion: Bergman lyfte öborna på Fårö. Han hyllade och gjorde dem delaktiga. Vad kan vi lära av fenomenet att en känd person lyfter en plats där denne inte är uppväxt? "Du blir inte profet i din egen hemstad" kanske hänger ihop med det hela.



TEMARESA: NYSKAPANDE LIVSMEDELSFÖRSÖRJNING OCH NYA SAMARBETEN – LOKAL MATPRODUKTION.

Gotländsk matproduktion utmärker sig i Sverige. Resan beskrev hur man arbetar inom livsmedelsproduktion och förädling på ön. På bussen gavs vi en översikt av arbetet som gjorts inom livsmedelsområdet på Gotland, och som ledde till utmärkelsen "Årets Matlandethuvudstad 2013". Vi fick också veta hur arbetet fortskridit efter det. Ett vinnande koncept har varit paketering av olika matupplevelser, till exempel tryffelsafaris.

På Stafva Gård fick vi bland annat se hur man kan samarbeta inom livsmedelsförädling på ett nyskapande sätt. Stafva Gård ägs sedan fem generationer av familjen von Corswant. Under 2013 utsågs nuvarande ägaren Patrik till Matlandetambassadör. Familjen startade gårdsmejeriet 1993. I dag tillverkar de ca femton olika dessertostar och hårdostar för försäljning till restaurang och butik. En spännande specialitet är den saffransodling man har inom ägorna.

Stafva gård delar sina utrymmen med ett antal andra företag i branschen och lyckas på så sätt skapa flera samordningsvinster bl. a. med transporter till butiker och grossister. Förutom Stafva gårds egen produktion finns bland annat Barlingbo Bryggeri, Gute Glass, Stafva Smedja, Kathys Gutesaffran och Halfvede Musteri. Det sistnämnda företaget har en egen mobil musterivagn. Med den åker man runt till de olika äppelodlarna för att göra musten på plats. Vagnen klarar av hela processen från

äpplen in till must ut i Bag-in-box förpackningar. Det här sättet att samarbeta på samma plats mellan olika livsmedelsförädlare är något som alla ingående företag lovordar och borde vara något även för Jämtlands län, inte minst med tanke på våra långa transporter.

Från Stafva gård åkte vi till en kött djursproducent vid namn Ejmunds gård i närheten av Romakloster. Ejmunds gård är också en släktgård med gamla anor ändå sedan 1862. Gården har sammanlagt dryga 750 lösgående kött djur. Man har valt att ha blandade raser, vilket ger ett väl marmorerat kött. Djurens mat är fri från GMO, hormoner och antibiotika. Man följer svenska föreskrifter och är dessutom Klimatcertifierade av Svenskt Sigill. Man var först i Sverige med den märkningen. Gården utsågs 2007 till Årets marknadsförare i Sverige 2007. Man har full spårbarhet, vilket innebär att det går att spåra vilket djur som säljs i vilken butik. Ejmunds Gård tillverkar också egna köttbullar och hamburgare med högt köttinnehåll. Vår lunch bestod av färskgrillade hamburgare från gården. Mycket smakrikt.

Nästa stopp gjordes på Widegrens gård där man har specialiserat sig på ekologisk potatis- och morotsodling i stor skala. Gården ligger mitt på Gotland också i närheten av Roma kloster, och där finns även deras morotspackeri. Redan 1991 valde man att starta ekologisk odling av morötterna. 2011 valde man att helt odla morötter ekologiskt. Man har också med ekologisk potatisodling i företaget.

Vid besöket fick vi ta del av deras nyckelord, värdegrund och spelregler. Intressant och i vårt tycke tecken på ett modernt och medvetet ledarskap:

Spelregler för Widegrens gård

"Medarbetarlighet"

- Vi tar ansvar för att vi är en del av någon annans arbetsdag
- Vi passar överenskomna tider
- Vi kommer förberedda till jobbet
- Vi hälsar på varandra på ett trevligt sätt
- Vi är stolta över det vi gör
- Vi möter kunder, leverantörer och övriga intressenter på ett trevligt sätt
- Vi litar på att alla tar sitt ansvar
- Vi tar hänsyn till varandras dagsform
- Vi skall ha en rolig och trevlig jargong oss emellan
- Vi har en öppen dialog och delger varandra våra tankar och idéer
- Vi visar respekt för varandra och varandras roller

Vad står vi för och hur vill vi bli uppfattade?

- våra kunder skall kunna lita på kvalitet, leveranssäkerhet och konkurrensmässiga priser.
- våra leverantörer skall känna trygghet i sina avtal och vilja skapa långsiktiga relationer med oss.
- lönsam tillväxt skall ge god avkastning på gjorda investeringar som i sin tur gör bolaget attraktivt inför nästa ägar- och generationsskifte.

- medarbetarna skall få arbeta på en attraktiv arbetsplats med möjlighet till egen utveckling och delaktighet.
- ägarna av Widegrens Gård skall ha en meningsfull arbetssituation med stor flexibilitet och ordnad ledighet.

Sista stoppet under dagen gjordes vid Gotland Grönt Centrum, som liknar vårt läns Torsta AB. Det är till och med så att man har haft Torsta AB som modell för sin anläggning med flera studiebesök på plats i Ås. Gotland Grönt Centrum har följande ägarbild: Hushållningssällskapet 55 %, Regionen 40 % och LRF 5 %. På gymnasienivå har man Naturbruksprogrammet, men man har även vuxenutbildning. Gotland Grönt Centrum AB (Svb) driver verksamheten på Lövsta sedan januari 2015. Affärsidén är att utbilda, utveckla och sälja tjänster inom naturbruk- och lantbruksprodukter samt vara en attraktiv mötesplats för de gröna näringarna. Sammanfattat kan man säga att syftet är att på olika sätt utveckla de gröna näringarna på ön. Gotland Grönt Centrum driver ett skoljordbruk, restaurang, konferens och utbildningsverksamhet. I nuläget har man 23 anställda medarbetare.

På platsen Lövsta finns det gott om byggnader, vilket gör det praktiskt möjligt att skapa ett företagshotell. Inflyttning i det nya företagshotellet "Grönt Centrumhuset" startade juni 2015. Grönt tema samlat under samma tak bildar grogrund för synergieffekter, entreprenörsanda, forskning och nya företagskoncept.

Det hela var en intressant dag, som visar att Gotlands och Jämtlands län har mycket gemensamt, när det gäller nyskapande livsmedelsförädling. Det är ingen tillfällighet att båda länen har haft titeln Årets Matlandethuvudstad. Båda länen har en rik variation när det gäller inriktning på förädlingen alltifrån ostar och charkuterivaror till grönsaksodling av olika slag. Gotland har några specialiteter, som av klimatskäl blir svåra att ta till sig för vårt län, såsom tryffel och saffran. Vi får kontra med olika produkter av älg och ren mm. Inom de gröna näringarna på Gotland finns, liksom hos oss, också en rik variation av olika slöjdföretag, som baserar sin produktion på naturliga råmaterial såsom ull.

En höjdpunkt, och det som skulle kunna kännas nyttigast att ta med sig till Jämtlands län, blev det konkreta, lokala samarbete mellan företag med olika inriktningar, som sker på Stafva Gård. De vittnesmål om fördelarna, som lämnades av de olika företagarna på Stafva Gård, manar till liknande lösningar här i vårt län. Dessutom imponerade det framsynta och medvetna ledarskapet hos Widegrens.



TEMARESA: NÄRKAR SOM SAMVERKAR - UTVECKLINGSBOLAG I CENTRUM

Socknen När på sydöstra Gotland har av tradition alltid samverkat och förverkligat även "det omöjliga". Det är ett fungerande lokalsamhälle, där andra ofta talar om "Närandan". Negativa myndighetsbeslut vänds till något positivt, och man "tar tag i det själva". Det har alltid varit viktigt med förankring och delaktighet bland bygdens folk (närkarna). Det mer informella arbetssättet ersattes delvis för åtta sedan av ett utvecklingsbolag som bildades kallat Virudden Utveckling AB. Bygdens folk tecknade aktier och engagerade sig än mer i närområdets utveckling. Den nedlagda skolan köptes in och blev ett aktivitets- och företagshus. På den här bussresan gavs inblick i hur "närkarna" utvecklar sin bygd. Under resan fick vi uppleva:

- Närandan – ta tag och gör det själv!
- Virudden Utveckling AB – det lokala utvecklingsbolaget.
- Skolu – den nedlagda skolan som blev aktivitets- och företagshus.
- Näsaker – amfiteater byggd av sockenbor på naturskön plats.
- Hattstugan – det privatägda demensboendet.
- Bodi – expanderande föreningsägd Ica-affär.
- Näs Sparbank – Sveriges minsta fristående sparbank.
- Hyreslägenheter – djärv satsning som lyckades.
- Viruddenloppet – istället för loppis, ett motionslopp som bara växer.
- Närsholmen – ett savannliknande naturreservat med många sällsynta fåglar och växter.

Det som är utmärkande för den här bygden och för övrigt alla gamla socknar på Gotland är **SAMARBETE** och **SAMVERKAN**. Mellan företagare på orten, det starka engagemanget hos boende och visionen, framåtblickandet. Att åstadkomma något som också är hållbart. (Man kan bli avundsjuk när man ser att det fungerar. I Leader 3sam har vi också identifierat det här området som viktigt i vår strategi. Vår swotanalys visar bl. a. på bristande självbild alltså attityder och engagemang). Utvecklingsbolagen på Gotland är lokalt förankrade, operativa och arbetar utan krav på avkastning till aktieägarna. I När har upprustningen av skolan blivit centrum, Skolu är i centrum. Som ett mantra upprepades orden att "man måste vända något negativt till positivt... motgångar ger kraft... vi har en känsla och ansvar för bygden och när folk tror på en". Det gick igenom i alla verksamheter, i viljan och känslan för att behålla allt som redan finns. Gotlands minsta sparbank t ex, som "aldrig kommer att upphöra med kontanter" och som har sitt kontor i den gamla skolan.

Där finns också ett gym, möteslokaler, kök osv. När -andan beskrevs som "att när något ska göras blir det gjort".

I Skolu finns också en privat firma som ger företagsservice. Runtomkring- verksamheterna är viktiga: Närbygg heter ett privat fastighetsbolag, som nu inrett prästgården och skapat hyreslägenheter, - som alla är uthyrda. Det skapades ett "provbo" före inflyttningen. Och så Hattstugan, som imponerade med förmodligen Sveriges bästa äldreboende för dementa personer i privat ägo. 10 personer har boende och det finns ett avtal med region Gotland. Här är omvårdnaden genom ett aktivt deltagande av de dementa styrmedlet.

Hattstugan ger utbildningar och föreläsningar för hela Sverige och är i framkant vad gäller att ta vara på forskning. Vi rekommenderar ett besök på www.hattstugan.se. I När finns en livaktig golfbana där man t ex kan pröva kåksklubban: en klubb som användes för att slå undan komockor... Det har byggts en amfiteater av Hembygdsföreningen och andra intresserade föreningar, och den siste "utemjolkaren" bistod med mark som arrenderas ut.

Det var utvecklingsbolaget som ansvarade för att När fick fiber. I När har man noterat att trenden av utflyttade unga människor har vänt. ICA-butiken ökar sin omsättning, särskilt på sommaren, och bygger nu ut. Ett friskvårdsprojekt har genomförts med När IF, och samarbetet med idrottsföreningen är givet. Det ideella arbetet är stort, och utvecklingsbolaget fungerar som bollplank både till föreningar och företag. Varje torsdagkväll under september till april är det arbetskvällar.

Föreningen Närheten har lokal i Skolu och finns till för pensionärer, långtidssjukskrivna och andra daglediga med cirka 1000 besökare per år. Samarbete sker med Virudden. När Hembygdsförening ger ut Närkontakten, en folder som berättar om vad som hänt under året.

I När är man orädd och ihärdig och småskalig. Tittar vi bakåt i tiden så har samverkan alltid funnits: man har delat båtar, haft gemensamma trösk-och sågbolag t ex. Hittar utvecklingsbolaget en idé får den växa och ta sin tid för att hållbarheten ska garanteras. Virudden AB har växt från 5 till 105 aktieägare och det var för att rädda skolan som utvecklingsbolaget bildades. Från start gavs 20 000 kr per person, och nu är det ett låst aktiekapital på 559 000 kr. 30 % fritidsboende och 70 % fastboende äger aktierna. En tidning ges ut kallad BO & LEVA i När.

Övergripande finns också GUBIS- gotländska utvecklingsbolag i samverkan. GUBIS ingår i näringslivsrådet - ett samrådsorgan för näringslivets representanter. GUBIS har beviljats finansiellt stöd ur anslagen för regionala tillväxtåtgärder till sitt landsbygdsutvecklingsprojekt, som pågår under perioden 2011- 2014, med högst 1 125 000 kronor av regionstyrelsen. Totalt har de gotländska aktiebolagen 800 aktieägare och ett totalt aktiekapital på 5,5 miljoner kronor. Sedan 2003 har de investerat ca 85 miljoner kronor och skapat 90 nya arbetstillfällen. Intressant att notera (förutom vattenbristen som är enorm) att 40 % av all el på Gotland kommer från vindkraft. Det finns mer skog än man tror, 124 ha skog t ex. Det berättades också att Gotland är det hästtätaste länet tillsammans med Jämtland.

Det är inte för intet som vi började fundera över likheterna: kampen att bevara landsbygden levande, transporterna till ön, avståndet till fastlandet.



TEMARESA: ULLINDUSTRI 2020

På Gotland finns fler lamm än människor. Hantverkarna gör kläder, tomtar, tvålar, mattor och så vidare. Inredare och tillverkare över hela Sverige kan inte uppbringa tillräckligt med lammskinn, och lammköttet är oftast slutsålt. Ull däremot är ladorna fyllda med. Nu har arbetet börjat med att bygga och utveckla industriell produktion. Det finns numera ett tvätteri, vilket gör att gotländska företagare ser möjligheter att utveckla nya produkter.

Turen började med besök på Graute gård, som varje år får pris för sina skinn. De har skapat ett attraktivt besöksmål på gården. På Mallas Stenstugu står det enda ulltvätteriet i Norden. Ägarna berättade om verksamheten, som inkluderar import och export. Strumpfabriken har stickat i fyra år, har skaffat nya maskiner och säljer nu strumpor i stor skala. En av Sveriges främsta textilformgivare med kunskaper om ull guidade oss på resan.

De gotländska producenterna säljer snabbt slut på både skinn och lammkött. Men ullen används inte i så stor utsträckning. Endast 4 % av den ull som klipps används! Samma siffra gäller även övriga landet. Detta vill många råda bot på, då ullen är en råvara som idag slängs eller eldas. En råvara vi ändå har, och som vi borde kunna göra stordåd med.

Slite Utveckling AB har bestämt sig. När kalkindustrin på Gotland tar stopp om ca 25 år står en ny industri redan utvecklad att ta vid. Krisen kring förlorade arbetstillfällen och försörjning ska inte behöva uppstå. Den nya industrin är ullens!

Under denna temaresa hade vi möjlighet att besöka ullfantaster ur olika perspektiv. Vi startade hos Graute gård, där vi tog del av möjligheterna att öka produktionen och exporten av lammskinn. Vi besökte också Strumpfabriken, och tog del av kunskapen om att maskinsticka strumpor och placera en produkt på kartan, - nog så viktigt.

Men, hur möjliggör man då en storskalighet inom ull? Det svaret finns hos Jenny Andersson och Hans Bulthuis på Ullkontoret, Mallas Stenstugu. De köpte 2010 en gård tidigare driven av SLU. De stora lokalerna möjliggjorde vilda idéer och en av dem var att starta ett ulltvätteri, som skulle komma att bli inte bara Sveriges utan Norra Europas första. 2013 köptes ett ulltvätteri från Spanien som har kapacitet att tvätta upp till 5 ton ull per dag. (Att jämföra med att det på Gotland klipps ungefär 130 ton ull/år.) Tvätteriet hade vid vårt besök några veckor kvar till start.

Genom att storskaligt tvätta ullén så tror Jenny och Hans att det kommer ske en attitydförändring till ull som råvara. Att höja råvaruvärdet är en förutsättning för att det ska bli intressant för fårägare att leverera ull i den kvalitet som krävs.

Det handlar inte bara om att klippa fåret, utan att också göra det på ett sådant sätt att mängden smuts, halm etc. minimeras vid klipptillfället. Det görs inte idag, eftersom näst intill all ull ändå kasseras.

Jenny och Hans har inte någon plan för vad som ska produceras av den ull deras tvätterier kommer att kunna leverera. Men de är fullt övertygade om att det kommer att kliva in en annan entreprenör med den idé som krävs för att ta hand om ullén och använda den storskaligt.

Det har inte hindrat dem från att titta på spännande innovationer som sker runt om i Europa. Bland annat börjar man titta på ullén som isoleringsmaterial i isoleringsskivor. Att använda ull som armering i byggnadsmaterial är ett annat intressant spår.

Dagen avslutades med ett besök hos en av de aktiva i Slite Utvecklingsbolag, Barbro Lomakka. Barbro är erkänd konstnär som arbetar med ull som material. I det senaste projektet samarbetar hon med en arkitekt på studio GRASP för att använda ullén och dess ljuddämpande effekter i själva innerkonstruktionen av husen. Istället för gipsplattor och tapet har hon utvecklat en skiva i ull och trä, som både är vacker, isolerande och ljudabsorberande.



TEMARESA: FÅRÖ – BERGMANS FRISTAD I UTVECKLING

Fårö - den karga ön, har idag ca 490 invånare mantalsskrivna (under sommaren ökar det till ca 2000). Det finns 22 föreningar och 40 åretruntföretagare. Samarbetet och sammanhållningen är stark där kärnan i arbetet är "Om vi gör det själva blir det gjort". Fårö lockar idag både nationell och internationell publik framförallt för de vackra stränderna och spännande raukområden.

På denna resa lärde vi oss om det som kännetecknar Fårö, och hur besöksmål skapas som lockar både nationell och internationell publik. I dessa ingår exempel på entreprenörskap, livsmedelsproduktion och den hisnande naturen.

Fårölamm – gårdsslakteri och catering. Med ett förflutet som ordförande i Svenska fåravelsförbundet och med barn som intresserade sig för gården, bestämde sig Bertil Gabrielsson och hans familj för att satsa på eget gårdsslakteri.

Hela kedjan från avel och uppfödning till förädling av kött och skinnprodukter sker nu på gården. När familjen 2011 startade verksamheten hade de betydligt större antal lamm, det skulle inte vara lönsamt med färre än 700-800 lamm. Men det visade sig att det inte alls var lönsamt.

Det krävdes många maskiner och arbetskraft, stora ytor för bete, långa leveranser till slakt, vilket gav sämre kvalitet på köttet. Dessutom är det inte bra för djuren. Från 2014 beslöt man att minska ner beståndet och sköta allt själv: från uppfödning, slakt och till förädling. Idag har företaget 200 lamm vilket blir ca 400 lammungar (på Gotland heter det inte "får" utan "lamm"), man har bete i skogen, slaktar allt kött själv, förädlar och säljer i sin egen lilla gårdsbutik, där man även säljer allt skinn från gårdens lamm. Dottern driver en restaurang med catering på ön, och dit går en hel del av köttproduktionen. Intressant att det är mer lönsamt med mindre djurbesättning, åtminstone i detta fall

Bergmancenter lockar besökare från hela världen. Från nedlagd skola till ett kulturcenter med inriktning på film och skapande med stark koppling till Fårö och dess historia. Vår store filmregissör flyttade till Fårö 1967, där han sen levde fram till sin död 2007. Minst fem av hans stora filmer spelades in på Fårö, och han tog då hjälp av öns befolkning till statister och medhjälpare. Han var, enligt vår förnämliga guide, mycket mån om befolkningen på ön och gav bl. a. ett stort bidrag då öns gamla bygdegård moderniserades och upprustades. Bergmancenter skapades av en stiftelse (den gamla skolan byggdes om) för att förvalta Bergmans stora arv. Där kan man se en hel del klipp ur hans filmer, ta del av hans historia med mera. Det var en mycket fin utställning med stark koppling till ön och dess historia. Stiftelsen har även hand om Bergmans hem och gård, tack vare en mycket förmögen norsk investerare, som köpte tillbaka Bergmans arv då det vid hans död såldes på auktion. Idag har konstnärer och artister möjlighet att via stipendier ansöka om att få bo och verka vid hans gård vid något tillfälle. Bergman trivdes mycket gott på Fårö. Han finns kvar med en fin plats på öns kyrkogård, där vi också gjorde ett besök.

Därefter blev det ett besök på Blessellska gården hos glaskonstnären Eva Darpö och Bo Palmqvist. Blessellska gården är en gammal k-märkt kalkpatronsgård från 1783. De köpte gården för fyra år sedan och har genomfört ett stort renoveringsarbete med det gamla huset. På gården finns en ateljé, där Eva visar sina stora fantastiska glasverk och keramiska produkter. De driver även lammuppfödning samt har höns och ankor. Planeringen ligger nu i att bygga ett orangeri med glasutställning, mycket växter och ett ekologiskt fik.

Resan sista stopp var Raukarna vid ett av Sveriges största raukfält, Langhammars och Digerhuvud, - ett naturreservat med stenstoderna från silurtiden. Raukarna är 400 miljoner år gamla, och rester från korallrev.



TEMARESA: HÄSTNÄRINGEN PÅ GOTLAND: FRÅN EMBRYO TILL VM

Gotland är Sveriges i särklass hästtätaste region, 180 hästar per 1000 invånare. (Jämtland kommer på tredje plats med 66/1000.) Här finns 10 000 hästar, åtta ridklubbar, sexton ridhus, avelsföreningar och stuterier, western- och islandshästanläggningar, brukshästföretag, en hästlinje på gymnasienivå, travbana, seminestation och mycket mer. Tournementum är SM-vinnare i tornerspel och man tävlar flitigt i Norge, Tyskland och Finland.

Hovleden startade 2002-2003 med målet att skapa en ridled över hela ön från norr till söder. Föreningen hade som mest 600 kilometer leder, och man arbetade aktivt med företagsutveckling. Verksamheten har inte blivit lönsam, och det är svårt att engagera ideella krafter. Nästa år läggs föreningen ner.

Färjetrafiken ger problem för gotlänningar, som vill tävla på fastlandet. Vissa dagar får man inte ta med hästar på färjan. Ofta är det fullt, vilket gör att man antingen inte kommer iväg eller inte tar sig hem. Det finns inget förturssystem för permanentboende. Båtresan med hästsläp kostar 2300 kr.

Visbytravet eller Skrubbs är Gotlands enda travbana, anlagd 1948. Varje tävlingsdag körs ett russlopp för att påminna om att det var med russtrav travet på ön startade. Visbytravet har 18 tävlingsdagar och säsongen sträcker sig från 23 april till 21 september. Här finns även öns hästklirik. Planer fanns att skapa ett komplett hästcentrum med ridhus och banor, men det gick inte att finansiera.

Stall Micke Cedergren har 15 hästar i träning, och Micke, som även är hovslagare, slår fast att den som håller på med trav inte är riktigt klok.

– Förr var jag en glad amatör, nu är jag en bitter proffstränare. Jag har två krossade stortår, otaliga benbrott, 13 plattor i huvudet och har sytts med 3500 stygn. Jag har gått back så länge jag hållit på. Jag jobbar 16 timmar per dag, - utom när jag är ledig. Då blir det bara 8 timmar. Enda skillnaden är att jag nu har bättre hästar. När man får in en häst som efter ett halvår vinner lopp, då är det ändå värt det.

Anna Nilsson, Mannegårde seminestation, startade sin verksamhet i april 2015 på en före detta mjölkgård. Hon samarbetar tätt med veterinär, tar emot ston av de flesta raser och använder både färsk och fryst sperma. Seminsäsongen pågår mars till augusti. Nästa utvecklingssteg är att anlägga ridbanor för att kunna utveckla verksamhet även på vintern.

Anna jobbar under vintern med annat. Största utmaningen är att få ihop tillräckligt med hagar till besökande ston, eftersom de inte kan släppas ihop på grund av skade- och smittspridningsrisk.

Lisa Ängsrone, Stall Änggårde, driver westernanläggning, restaurang, catering samt rums- och stuguthyrning med ett 30-tal bäddar. Hon har 36 hästar på gården varav två egna tävlingshästar. Lisa ger ridlektioner höst och vår. Under sommaren tar turismen över, och då serveras 200 portioner per vecka. I år har hon anställt en person på heltid, eftersom stuguthyrningen resulterat i mycket mer städ, tvätt och administration. Stall Änggårde finns i flera bokningssystem: destination Gotland, HorseExplore, Booking.com, och man annonserar även via Gotlandsguiden och Hästkartan.

Maria och Stefan Johansson, Marias hästeri, har växlat från mjölkgård till hästverksamhet och tar vall och spannmål på drygt 80 hektar. Omsättningen är 2,5 miljoner på foderförsäljning, legoarbeten och hästverksamhet i form av evenemangskörning, uteritter, ridskola, ridläger, inkörning och tillridning. Ridhuset/körhallen är 28 x 40 meter och kostade två miljoner att bygga i egen regi. På gården finns 32 egna hästar och åtta inackorderade. Några russ, som kastade av ridskoleelever och därför hade korvhot hängande över sig, visade sig vara duktiga körhästar. Maria tävlar i dressyr och maraton med siktet inställt på VM 2017.

Russflocken på Lojsta hed ägs av ett tiotal familjer samt Gotlands hushållningssällskap och består av cirka 50 ston från sex stofamiljer. Årligen föds cirka 30 föl som skiljs av och säljs till fast pris (5500 kr för hingst respektive 7500 kr för sto) i november. De ston som väljs ut att stanna i flocken lever hela sitt liv på heden. Sambetesföreningen har en tillsyningsman, Ingvar Andersson, som driver samman hästarna fem gånger per år. Lojsta hed består av tre inhägnade hagar på sammanlagt 650 hektar. Gotlandsrusset är Sveriges äldsta inhemska hästras. På 1800-talet jagades russ som köttdjur och exporterades till kolgruvor, vilket nästan ledde till utrotning. Idag finns cirka 8000 russ i Sverige och även en del utomlands.



TEMARESA: LEVANDE KYRKA PÅ LANDSBYGDEN – OM SAMARBETE MELLAN SOCKNAR, MÄNNISKOR OCH VERKSAMHETER

Ett sällskap på 25 personer, med guide lämnade Wisby för en heldagstur på norra delen av Gotland. De medeltida kyrkorna är mer än pampiga landmärken. Vad som

först var ett strå för överlevnad har visat sig vara rätt väg för Svenska kyrkan på norra Gotland. Idag samlas 25 kyrkor, ett halvdussin kapell och en mängd andra aktivitetshus under norra Gotlands pastorats vingar. Verksamheten har ständigt ökat sedan pastoratet bildades 2014. Med ca 32 anställda, en budget på 35 miljoner, ska de serva de 10 000 som bor i pastoratet varav 8000 kyrkotillhöriga. En församling/pastorat ansvarar för alla som finns i området, och det blir avsevärt fler under sommartider. Det konstaterades att pastoratet precis som i Jämtlands län, brottades med samma frågor: sammanslagningar, ekonomi, rekrytering, möte med människor, nyanlända och unga i kyrkan. Olika lösningar för att samverka inom kyrkan-idrottsföreningar, andra föreningar presenterades.

På turen besökte vi en 1200-talskyrka, som man både dansar och sover i. Vi mötte kyrkoherden som lett det omfattande förändringsarbetet, och vi vandrade en bit på Sankt Olofsleden. Vi mötte också några av de gotlänningar, som ser till att kyrkan inte bara lever vidare utan utvecklas.

I Bro kyrka bjöds vi på guidning i en klassisk gotländsk medeltida kyrka – med twisten att de berättade om föreläsningsandakter och housemusik i mässan, om julfester, påskspel och övernattningar i dessa byggnader, som tillhör socknens folk.

På församlingshemmet Forsagården i Lärbro berättade kyrkoherden om resan till att bli ett pastorat på hela norra Gotland, - om fallgropar och oväntade positiva effekter. Lärbro kyrka är under omfattande renovering, och här finns möjlighet att se hur den kyrkoantikvariska ersättningen används i praktiken.

Pilgrimsvandringar har vuxit stort både i Sverige och utomlands. På norra ön finns Sankt Olofsleden, där den norske kungen och helgonet enligt legenden vandrade när han kom för att frälsa ön. Pilgrimsleden är något kyrkan på ön strävar efter att utveckla.

I Othem har pastoratet samlat sina vaktmästarresurser. Med 25 kyrkor och kyrkogårdar att hålla efter har klockarna mycket att göra. Vi pratade hur det har blivit och om vilka farhågorna var från socknarna, när klockarna började åka runt och inte alltid stod på "sin" egen körgård.

I de diskussionerna/föredragningar vi fick, så kunde konstateras att i vårt hemmapastorat så ligger vi långt fram, inom alla områden, dock att vi blir färre personer i våra församlingar. Olika lösningar för att samverka inom t.ex. kyrkan-idrottsföreningar och andra föreningar presenterades. En reflektion över det var hur den skattepeng, som medlemmar betalar till kyrkan används. Hur hålla isär så att inte kyrkan och andra konkurrerar ut företagarna via skattepengar. En tilltalande detalj var hur pastoratet mötte den nyblivna mamman, med samtal, dopet. Den idén tog vi tacksamt med hem.

SEMINARIER

FÖLJANDE SEMINARIER ÄGDE RUM UNDER LANDSBYGDSRIKSDAGEN

- Hela Sverige ska leva – vilka frågor är viktigast för vår rörelse?
- Balans mellan stad och land – om urbana normer, obalanser och attityder
- Democracy and rural development – what do we mean and what do we do?
- Combatting climate change – a possibility for rural development
- Rakt på sak: att vara engagerad och lämna plats
- Service i samverkan utvecklar landsbygden
- Sverige förbuskas – "Bushresor" öppnar ögonen
- Bortom svartvatten, glasspapper och plastraukar: Hur skapar vi en hållbar besöksnäring?
- Kyrkan mitt i byn – lokala församlingar för en levande landsbygd
- Från torra statistiska fakta skapar vi en blomstrande bygd (fast ibland går det åt skogen...)
- Framtidens IT & teletjänster kräver framtidens nät!
- Svenska Spels roll i glesbygd – hur kan vi bidra till en levande landsbygd?
- Vatten och lokalt inflytande – till glädje och nytta för alla!
- Gotländsk energi – 100 % förnybart på solens och vindarnas ö?
- Hur länge kan landsbygden vänta på bredband?
- Meningsfull väntan – förutsättningar och hinder
- Vill man så går det! Folkets Hus i Gunnarsbyn – framgångshuset i det lilla samhället i Bodens kommun
- Hur ser den svenska skogens framtid ut? Och kan de gröna näringarna utgöra en arena för integration?
- Local development of democracy and human rights in Belarus
- Acting to save the Baltic Sea – improving the coastal economy!
- Sätt sprätt på pengarna – finansiella innovationer
- Samhällsservice idag och i framtiden
- Hästnäringen – bryggan mellan stad och land
- Landsbygden – förutsättning för fossilfri framtid
- Spelar djuren någon roll? Om djuren, landskapet och den lokala ekonomin
- Småskalig livsmedelsförädling ger en levande landsbygd
- Möten med historia
- Alla har rätt till en modern infrastruktur!
- Hur kan det lokala museet bli kraft för integration?
- Ung och bonde – framtidens matförsörjare
- Alla behövs när nyanlända svenskar ska finna landsbygden
- Sol, vind och elbilar – kan landsbygden leda omställningen till ett fossilfritt Sverige?
- Utvecklingsbolagen på den gotländska landsbygden

- Kooperativa lösningar på landsbygden
- Ny kraft till Sveriges eldsjäl!

Under Landsbygdsriksdagen fanns ett stort antal seminarier att välja bland och vi från Hela Sverige ska leva Jämtlands län deltog på ett tjugotal av dem. Det gav mycket inspiration och information, som vi tar med oss hem till Jämtland Härjedalen. Tydligt blir bland annat hur den urbana normen slår genom stora delar av samhället – såväl på nationell som regional och lokal nivå. Utifrån ett Jämtland/Härjedalen - perspektiv ser vi hur storstadsbruset och den urbana normen också hamnar med primärt fokus kring Jämtlandsstråket: Östersund, Krokom och Åre, men inte med kommunerna som helheter – utan genom centralorterna.

Service i samverkan var ett intressant seminarium vi deltog vid, i synnerhet utifrån ett HSSL-perspektiv. Föredragande var medarbetare från Jordbruksverkets kansli, Ludvika kommun, Småkom och Länsstyrelsen i Dalarna. Det diskuterades onlinesjukvård, social verksamhet knutet till servicepunkten, pakethantering via boxar i en butiksentré, fibernät, om egna lösningar. Slutsats: tänk nytt och tänk tillsammans för att hitta pengar till nya innovativa lösningar.

Seminariet Rak på Sak: att vara engagerad och lämna plats gav flera och viktiga inspel, som är väl värda att reflektera över också i Jämtlands län. Upplägget var en interaktiv workshop med bland annat frågorna (ett axplock av svaren från workshopen i kursiv stil):

- Vad förlorar vi om vi inte involverar unga i landsbygdsutvecklingen? (inom reellt arbete i projekt, i styrelse, i valberedning i utvärdering mm)
 - Legitimitet/Demokrati/Representativitet
 - Engagemanget
 - Kompetensen/ Erfarenheterna/Perspektiv
 - Företagsamhet
 - Framtidsutveckling
 - Kunskapsöverföring
- Vilka metoder, kunskaper, erfarenheter och forskningsresultat använder ni för att involvera unga i dag?

METODER

- Personliga möten
- Sociala medier
- Center för att mötas
- Informera i skolor
- Stipendier till examensuppsatser
- Deltagande festivaler

KUNSKAPER

- Från idrottsföreningen
- LUPP
- Anknyta till sammanhang där unga finns

ERFARENHETER

- Fånga ett personligt intresse
 - Medborgardialoger med elevråden
 - Referensgrupper med unga
 - Nätverka och utnyttja kontakter
 - Sunt förnuft
 - Aktivt valberedningsarbete (tydlighet)
 - Anknyta till sammanhang där unga finns
- Vilka typer av samarbeten kommer att leda till fler projekt initierade och styrda av unga?
- Kompetens
 - Inkluderande o skapande processer
 - Enkelhet före byråkrati
 - Generationsöverskridande samarbeten
 - Snabbare resultat
 - Mentor
 - Ge en väg in till myndigheter m. fl.
- Vilket är ditt drömscenarion för unga i ert arbete (- 2020)
- Fler unga i styrelsen
 - Göra lokalt utv. arbete naturligare "alla är med"
 - Utbilda valberedningar direkt med de etablerade - äldre
 - Sedd för den man är
 - Uppsökande verksamheter
 - Det är ett intresse, inget tvång att engagera
 - Styrelsearbete är både beslutande, utformande mm

Seminariet "Sol, vind och elbilar - kan landsbygden leda omställningen till ett fossilfritt Sverige?" handlade om Vattenfalls arbete med sol, vind och elbilar. 100 % solkraft finns att erbjudas idag och energi via solceller på tak kommer starkt. Det finns solcellguider, som får fram vad man kan göra beroende på yta, lutning, väderstreck med mera.

Laddhybrider kommer att byggas ut och laddinfrastruktur för elbilar är viktigt. Dessa används mest idag av kommuner, landsting, stadsbussar och tjänstebilar.

Det kommer att finnas el-taxi om fler ansluter sig. Utvecklingen och forskningen av förnybart går fort, det har hänt mycket bara de senaste 6 åren. Vindkraft är billigast, men även solkraft är förhållandevis billigt, och det finns bra förutsättningar för solcellsenergi i Sverige.

Vindkraften har den snabbaste utvecklingen som pågår hela tiden, färre turbiner men mer effektfulla. Detta utvecklas med kombinerande vind- och solkraftsverk.

Studieförbundet Vuxenskolan hade samlat fem inspiratörer som pratade om ideellt arbete ur olika perspektiv.

Forskaren Johan von Essen redovisade siffror om att 48-53 procent av befolkningen arbetar ideellt. Definitionen av ideellt arbete är "insatser som människor gör frivilligt, ofta på fritiden, för människor som inte ingår i den inre familjekretsen, utan att få lön". Den viktigaste anledningen att folk börjar arbeta ideellt är helt enkelt att de blir tillfrågade, indragna, ombedda och uppmanade. Meningsfullheten uppstår senare.

Mia Hallin konstaterade att det traditionella föreningslivet har svårt att rekrytera, särskilt ordförande och kassör, till välglyseföreningar och samhällstjänster. Kring EU-migranter och asylsökandes akuta behov uppstår nya, oorganiserade nätverk av människor som arbetar utan förankring, tillstånd eller försäkringar. De får inte resurser eller den bekräftelse de förväntat sig och blir kortvariga. En viktig fråga är hur detta uppblossande engagemang kan slussas in i hållbara strukturer.

Ida Krusevi pratade om tanten som folkrörelsernas stöttepelare, om civilkurage, handens arbete och att rullatorerna är fler än barnvagnarna utanför bygdegårdarna. Hon pratade även om delaktighetens betydelse för engagemanget, är det "min" bygdegård eller "styrelsens" samt om föreningars uppfostrande roll, att lära ut hur man skriver protokoll och tar beslut. Idas rekryteringstips är att prata om hur kul det är när man diskar efter surströmmingsskivan, inte om hur långa mötena är.

Regina Westas gav tips till eldsjälar, som vill ha stöd av det offentliga. Fokusera på vad vi vill uppnå istället för på problem; det som dragits in går oftast inte få tillbaka men vad går att få istället? De föreningar som når längst har ett konstruktivt förhållningssätt, de frågar, föreslår och köpslår. Offentliganställda behöver tänka på hur de bemöter entreprenöriella eldsjälar. I Vingåker säger vi inte nej, vi frågar efter förankring och hur många som vill detta. Vi säger att det finns en förening, vill du träffa dem? I 80 procent av fallen söker man inte bidrag utan dörröppnare, vem kan hjälpa till med det vi ska göra.

Nina Larsson puffade för SV:s nya material Föreningsboxen "Ny kraft till Sveriges eldsjälar" med fyra häften kring att förbättra ledarkompetensen, ge struktur så att möten ger mer, kommunicera tydligare och göra bättre projektansökningar.

Vi deltog även vid ett seminarium om bredband och vi kan återigen konstatera att väldigt lite har hänt utifrån vem ska göra jobbet. Det finns flera som är villig att bygga, detta ska dock göras på någons uppdrag. Det uppdraget görs inte av det offentliga utan av det ideella. Vad det innebär i arbetstimmar, vet de flesta som bor på landsbygden.

Hur länge kan landsbygden vänta på bredband? Känns frågan igen.

I en femgradig skala så gick vi in till det passet på skala 3, kom ut på skala 1,5.

Varför: kan konstateras att väldigt lite har hänt utifrån vem som ska göra jobbet, och vad orkar den enskilde betala. Det finns flera som är villig att bygga, det ska dock göras på någons uppdrag. Det uppdraget görs inte av det offentliga utan av det ideella. Vad det innebär i arbetstimmar, vet de flesta som bor på landsbygden.

Vad bra det hade varit om det offentliga tagit sitt ansvar i den här viktiga frågan, och om politiken tagit sitt ansvar. De skulle t.ex. krävt att Telia inte kan riva befintliga ledningar innan den nya tekniken är på plats. Att politiken borde ha förstått! Att alla blivit vinnare utifrån ett reagera och agera. Vi hade då varit i ett annat läge. Fortfarande rivs det befintliga nätet dvs. koppartråden.

Det ideella tillsammans med regionen, länsstyrelsen, kommunen, har lagt TID och pengar på möten, resor, lokalkostnader, luncher, fika, fruktlösa samtal, bortsopad tilltro. Det skapande inom många områden, som hade varit möjligt genom uppkoppling via bredband, har uteblivet. Det är en förlust för alla. Juni 2016 är vi ännu inte i mål.

Balans mellan stad och land

”Det som är bra för landsbygden är bra för staden och tvärtom.”

Det som idag känns svekfullt och oförskämt. Vissa partier framstår idag som landsbygdens räddare. Landsbygden lider idag av 45-50 års utebliven politik för just landsbygden. Landsbygden har inte bara blivit så här. Politiken har låtit den driva vind för våg.

När det urbana blir normen, vidgas klyftan mellan stad och landsbygd.

Under en em. presenterades från scenen olika personer som med drivkraft lyckats med framgång inom olika områden. Som visar att vilja är att kunna.

Ett exempel: Skolan på Fårö skulle stängas. En kvinna boende på Fårö bestämde sig för att det blir inget av med det. Hon lyckades och skolan blev kvar med stor framgång. Servisen på ön förbättrades bland annat genom att matbutiken klev fram och förbättrade sin service. Idag driver hon tillsammans med andra frågan om att bygga en bro över till ön.

PANELDEBATTER OCH MORGONSOFFA

På lördagen inledde verksamhetschef för Hela Sverige ska leva, Terese Bengard. Terese pratade om vikten av ett land i balans och presenterade siffror från bl. a. SCB angående urbaniseringmyten.



PANELDEBATT 1: MIN VÄRDEGRUND OCH ANDRAS FÖRDOMAR

TEMA: "Vad händer när man ifrågasätter vedertagna sanningar? Om stad? Om landsbygd? Om förort? Om ekonomi? Hur hårt vågar vi granska den egna självbilden? Vems värdegrund är den rätta? Är begrepp som "lönsamhet", "utanförskap" och "urbanisering" ens relevanta i det snabbt föränderliga Sverige? Vad händer om man ställer sig upp när alla andra sitter ner? Hur obekväm ska man vara i dagens Sverige? Hur obekväm FÅR man vara? Och – finns det olika spelregler för stad och landsbygd?"

MEDVERKANDE I PANELEN:

- Jennifer Wegerup är hyllad sportjournalist på Aftonbladet och erfaren utrikeskorrespondent i London, Rom och Milano. Jennifer har bevakat både svensk och utländsk politik, bland annat svenska riksdagsvalet, parlamentsval i Storbritannien och politiken i Italien där hon som en av få skandinaviska journalister följt den ökände Silvio Berlusconi i hans jobb.

På senare tid har Jennifer blivit en allt tydligare röst i samhällsdebatten genom sina texter i Aftonbladet. Hon har rest över hela världen i sitt jobb men har aldrig förlorat kontakten med hemstaden Falkenberg. Jennifer är författare med sju utgivna böcker och som skribent har hon fått ytterligare genomslag sen hon började skriva om frågor som rör asylpolitik och integrationens komplexa baksidor.

Med sin gedigna bakgrund inom kvällspressen, sin bakgrund som nyhetsreporter och återkommande gästspel i SVT:s sportpanel (sedan 2005) är Jennifer ett välkänt namn som lyckats kombinera sin roll författare och sportjournalist med den inte alltid enkla rollen som problematiserande opinionsbildare i Sverige våren 2016.

- Få svenska samhällsdebattörer har en så gedigen bakgrund som Birger Schlaug. Riksdagsledamot för Miljöpartiet 1994-2001 och i omgångar även deras språkrör. Tidigare småföretagare och numera författare och återkommande gäst i olika debatt- och nyhetsprogram. Bland Birger Schlaugs boktitlar märks speciellt "Svarta Oliver och Gröna Drömmar" från 1997. En svidande ärlig uppgörelse med svensk inrikespolitik och en bok som fick många – inte minst i hans eget parti – att hicka till. Birger Schlaug bloggar löpande om den politiska utvecklingen och är en anlitad debattör, föreläsare och inrikespolitisk kommentator.
- Linnéa Lindberg, det tjugosexåriga kommunalrådet från Åsele (för Åselepartiet). Linnéa har i flera sammanhang poängterat att jämställdhetsfrågorna är det som ligger henne varmast om hjärtat. Hon delar kommunalrådsjobbet med jobbet som vaktmästare och alltiällo på Åseles Kulturhus. Linnéa har starka åsikter om landsbygdens framtid och i början av året sammanfattade hon dem så här i Folkbladet: "För mig är det viktigt att försöka motverka urbaniseringen och få unga att stanna på landsbygden. Jag vill att vi ska komma ifrån det här tänket att man måste flytta till stan eller kusten för att man ska få ett liv som är värdigt att leva och vara stolt över. Det är befängd att man inte ska kunna leva och vara stolt på den plats man är född."
- Annelie Lanner jobbar på Sveriges Radio och har gjort det sedan 2001. Nu arbetar hon med internutbildningar på Sveriges Radio. Tidigare har hon arbetat på P4 Jämtland, Ekot, Alltid Nyheter och Meny i P1 bland annat som reporter, producent, programledare, programchef och nyhetschef. Annelie bor på Frösön i Jämtland. Hon är utbildad gymnasielärare och journalist, och har även arbetat i turistnäringen, bland annat som bagare.

KORT REFLEKTION FRÅN PANELDEBATTEN: Panelen innehöll intressanta personer, men som vi upplevde var alltför lika i sina åsikter. Det blev således inte någon debatt utan mest medhållande. Men framförallt var det intressant att lyssna till Åseles kommunalråd och hennes syn på urban norm, inlandskommunernas möjligheter och utmaningar!

PANELDEBATT 2: MÅNGFALD ELLER ENFALD?

TEMA: "Fram till valet 2014 fanns en tydlig polarisering i det svenska debattklimatet. Inte minst i asylfrågan. Efter valet började en del journalister och politiker att nyansera sina ställningstaganden. Ett halvår senare kastade sig alla, från kändisar och schlagersångare till forskare och statistiker, in i debatten om invandringens förmenta lönsamhet – eller kostsamhet. Journalistiken blev i ännu högre grad infotainment. Sociala medier tog över rollen som agendasättare och det svenska politiska landskapet förändrades för alltid.

Landsbygden pekades ut både som den mest inskränkta delen av Sverige, samtidigt som invandringen hävdades vara landsbygdens räddning. Bilden av lokala eldsjälar som viger sitt liv för att hjälpa flyktingar blandades med bilder av flyktingar som vägrade stiga av bussar för det var "för långt ifrån civilisationen"...

Vi går ett steg djupare in i detta. Är det verkligen så svart eller vitt? Håller argumenten för och emot: Öppenhet kontra egoism? Globalisering kontra lokal patriotism?

Och hur ska svensk landsbygd leva upp till sin nya roll som paradisiskt nybyggerland samtidigt som vi har problem att få våra egna ungdomar att bo kvar...?"

MEDVERKANDE I PANELEN:

- Johan Westerholm, före detta underrättelseofficer, Karlebyist och socialdemokratisk kommunpolitiker. Genom sin blogg Ledarsidorna.se har Johan Westerholm under de senaste två åren klivit fram som en av landets vassaste politiska kommentatorer. Utskälld, ifrågasatt och som han själv säger: "Alltid i opposition". Johan har stora kunskaper om både svensk utrikes- och inrikespolitik och skriver självsäkert och initierat om allt från svenskt jordbruk till marockansk feminism.
- Alice Teodorescu, politisk redaktör på Göteborgspostens ledarsida och en av landets starkaste och mest ifrågasatta opinionsbildare. Född i Bukarest, uppvuxen i Lund. Teodorescu har många gånger stuckit ut hakan i frågor som rör feminism och rasism och argumenterat på ett sätt som förvånat många.

Alice är utbildad jurist och tidigare skribent på Aftonbladet, Svenska Dagbladet, Gotlands Allehanda m.fl. Både sommar- och intervjuvärd i Sveriges Radio. Ständigt i hetluften och känd för sin precisa stil som skribent. Alice Teodorescu har också medverkat i Utbildningsradions serie "De Obekväma" 2015.

- Eric Erfors, liberal ledarskribent på Expressen. Eric har gått på journalisthögskolan och – som han själv uttrycker saken "förläst sig på Stockholms universitet". Han har arbetat på Expressen som ledarskribent sedan 1992, men även som politisk reporter under några år i början av 2000-talet. Han är med den förnygring som skett i branschen en av storstadsmedias mest erfarna ledarskribenter och brukar tråka kollegorna med att "det var inte bättre förr". Till skillnad från många andra (liberala) ledarskribenter försöker Eric upprätthålla sin utvecklingsoptimism.
- Staffan Dopping är kommunikatör och tidigare journalist och programledare i tv och radio. Han har också varit informationsdirektör vid försvarsmakten och är en ofta anlitad moderator och programledare.

KORT REFLEKTION FRÅN PANELDEBATTEN: Panelen innehöll en urban samling personer som inte uttryckte intresse för landsbygderna eller för det forum de vistades i. De visade på ett märkbart ointresse för landsbygdsfrågor och när representant från Hela Sverige ska leva Jämtlands län frågade om de själva analyserat sig själva utifrån ett urbant normperspektiv svarade de endera "nej" eller förlöjligade frågan. Detta anser vi är både intressant och alarmerande och ett tydligt tecken på det urbana tolkningsföreträdet. Vi hade gärna sett en annan panel. Som tur var lyftes denna problematik på söndagen av språkvetare i morgonsoffan, som pratade kring detta ur ett maktperspektiv.

GOD MORGON HELA SVERIGE

En morgonsoffa, som leddes av Staffan Dopping och Julia Bendelin under söndagen, utspelade sig på stora scenen i Wisby Strand. Detta i form av en morgonsoffa med ett morgonprogram med nyheter, debatter, samtal, kultur och musik. Det blev även en tillbakablick och fördjupning i programpunkter från fredagen och lördagen, nyheter som trendat under Landsbygdsriksdagen. Även priset till Hela Sveriges Stora LAND-stipendium delades ut till vinnaren Lisa Blochmann med följande motivering:

"Lisa är en välkänd eldsjäl både bland gotlänningar och långväga besökare. Hon är en landsbygdshjälte och multikonstnär som håller hela Fårö under sina vingar.

Hon är fembarnsmamman, bagaren, och månskensbonden som skapar jobb till bygdens ungdomar och hon har öppnat förskola dit hon även fick Liv Ullmann att skänka 100 000 kronor.

Lisa hjälper flyktingar, kämpar för bostäder och äldreboende. Tillsammans med sina systrar har hon lagt grund för hela Fårös befolkningsframtid.

Lisas egna knep för att lyckas med bygdens utveckling: Ser jag ett hinder försöker jag gå runt det, besegra det eller helt enkelt hoppa över det!

Lisas engagemang i andra människor fick juryns hjärtan att slå lite extra."

Medverkande i morgonssoffan:

Johan Persson

- Johan Persson är ordförande för den parlamentariska landsbygdskommittén. Till vardags är han kommunstyrelsens ordförande och kommunalråd i Kalmar kommun. Nu leder han en av de viktigaste politiska grupperna för att skapa en långsiktig politik för Sveriges landsbygder. Kommittén ska ta ett samlat grepp om dessa frågor och har alla partier representerade. Johan menar att man på många platser på lokal nivå har lyckats komma överens om en samlad politik för landsbygdens bästa. Det borde gå också på nationell nivå. Det är Sveriges landsbygder värda, säger han.

Ellen Sundberg

- Ellen Sundbergs säregna röst har på kort tid letat sig ut över hela världen. Efter imponerade kritikerhyllningar både hemma och i utlandet, och samarbete med etablerade amerikanska producenter som Israel Nash Gripka, har Ellen skapat en helt egen nisch i svenskt musikliv. Hon är själva antitesen till pastellfärgad schlager och Idolvinnare; en rakt igenom originell livvakt med svidande vackra betraktelser över kärlek, ensamhet och de ändlösa granskogarna längs riksväg 45. Svenska Dagbladet kallade hennes andra skiva White Smoke & Pines "lysande", Dagens Nyheter lade till "rural enslighet när den är som bäst". Hon kom till Gotland tillsammans med sin multibegåvade gitarrist/producent Johan Arveli. De har båda deltagit i projektet Hälsningar från – ett integrationsmusikprojekt som bygger på att lokala musiker slagit sig ihop med musiker som hamnat på Grytans asylboende i Jämtland.

Clara Bodén

- Clara Bodén är bosatt på Rödön i Krokoms kommun, Jämtlands län. Hon driver produktionsbolaget Vapen och Dramatik AB och arbetslokalen Tullgatan 6 och jobbar som filmare och producent. Hon Guldbaggenominerades 2015 för sin senaste dokumentärfilm Lgh + bil + allt jag har och äger.

Clara är nu aktuell med filmiska samarbeten och en nyskriven radioteater för Sveriges radio. Hon är i topp på Shortcuts senaste lista över Årets uppstickare och pratar gärna urban norm, kulturens roll i samhällsdebatten och hur centrum och periferi konstrueras och återskapas i dag.

Sofia Lindblad

- Sofia Lindblad från Norrköping är expert på landsbygds politik och infrastruktur på LRF och ledamot i landsbygdsnätverkets styrgrupp. Hon pratade trender och framtidsspaning utifrån den årliga omvärldsanalys som LRF gör. Trenderna som påverkar stad och land i Sverige och omvärld.

REFLEKTIONER

En mycket viktig fördel med Landsbygdsriksdagen är att alla vi som var där från länet kommer att ses och samverka tydligare framöver. Detta med start i juni då vi, tillsammans med andra deltagare från länet, däribland Länsstyrelsen och Torsta, har gemensam återkoppling av våra upplevelser från Landsbygdsriksdagen. Då kommer vi bland annat lyfta frågan: *hur kan vi i länet anordna givande medborgardialoger med tema landsbygder/glesbygder i Hela Sverige ska leva-anda?*

Det vi kan inspireras av från Gotland som plats är de levande och djurrika landsbygderna. Att få se alla de bevarade historiska stenmurarna och gårdesgårdarna känns gott i hela kroppen. Samma sak med äldre byggnader -något som Jämtlands län borde eftersträva mer.

Det fanns ett antal utställare vid Landsbygdsriksdagen på Gotland:

- | | | |
|------------------------|----------------------|-----------------------|
| ○ Allmänna | ○ Kristdemokraterna | ○ Svenska |
| Arvsfonden | ○ Liberalerna | Fotbollförbundet |
| ○ Bygdegårdens | ○ LRF | ○ Svenska Spel |
| riksförbund | ○ Länsstyrelsen | ○ Sveriges |
| ○ Centerpartiet | Gotland | Hembygdsförbund |
| ○ Hela Sverige ska | ○ Miljöpartiet | ○ Telia |
| leva | ○ PostNord | ○ Tidningen Land |
| ○ Hästnäringens | ○ Region Gotland och | ○ Uppsala Universitet |
| Nationella stiftelse i | Inspiration Gotland | ○ Vattenfall |
| samarbete med ATG | ○ SLU | ○ Visby Stift |
| ○ Internationell | ○ Studieförbundet | ○ Vänsterpartiet |
| mötesplats | Vuxenskolan | ○ Winnet Sverige |
| ○ IP-Only | | ○ Överenskommelsen |

Det som var positivt med utställarna var att vi gavs möjlighet att diskutera med dem under en längre tid. Bland annat med IP-Only där vi hade en hel del frågor kring deras verksamhet i Jämtland Härjedalen.

Gotland och Jämtlands län är rätt lika. Det finns inte några storskaliga industrier, turismnäringen är en viktig försörjare, naturen är en resurs. Vi är också duktiga mathantverkare, småskaliga djurägare finns också hos oss. Därför är det superspännande att följa uppbyggandet av en ullindustri på Gotland de närmaste åren. För vi menar att vi har mycket att lära och sedermera också mycket att plocka hem och göra här hos oss!

En idé inför Landsbygdsriksdagen 2018 är att aktörer från Jämtlands län också ställer ut och berättar om hur vi samverkar i mellersta Norrland och om vår landsbygds- och lokala utveckling?

Sammanfattningsvis ser vi Landsbygdsriksdagen som ett fantastiskt tillfälle att nätverka och utbyta erfarenheter med andra som också arbetar för en levande landsbygd och för ett land i balans. Angående paneldebatterna råder delade meningar om dess innehåll. Vi har fört fram våra synpunkter till arrangörerna och hoppas på en ännu bättre riksdag 2018. I den stora helheten är vi mycket nöjda, med såväl mottagandet, boendet, dagsprogrammet som kvällsaktiviteter. Särskilt kul att mer fokus utifrån ett samhällsmässigt hållbart perspektiv idag också läggs på gröna och blåa näringar.

Visst klappar våra härjedalska och jämtländska hjärtan lite extra hårt när Landsbygdsriksdagen hade en så tydlig prägel från vårt län. Jämtland Härjedalen behövs och fortsätter leverera.

Hela Sverige ska leva Jämtlands län vill tacka för att ni bidrog till att vårt deltagande vid Landsbygdsriksdagen 2016 blev möjligt, och vi hoppas att ni så också vill framgent, närmast i Örnsköldsvik år 2018.

Anna Olofsson
Frestadius
Andrea Bodin

Birgitta Skott
Ida Krusevi
Inger Kraft Etzler

Karin Johansson
Rolf Lindahl
Stefan Nilsson